

INFORMACINIAI AUKŠTOJO MOKSLO ASPEKTAI

Informaciniai Europos aukštojo mokslo erdvės socialinio aukštojo mokslo matmens plėtotės aspektai

Marija Stonkienė

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Informacijos ir komunikacijos katedros
profesorė, daktarė
Department of Information and Communication,
Faculty of Communication, Vilnius University,
Professor, Doctor
Saulėtekio al. 9, 10222 Vilnius
Tel. (+ 370 5) 236 6119
El. paštas: marija.stonkiene@kf.vu.lt

Straipsnyje analizuojami kuriant Europos aukštojo mokslo erdvę keliamo strateginio tikslo – užtikrinti aukštojo mokslo socialinio matmens plėtotę – informaciniai aspektai. Informacinių socialinio aukštojo mokslo matmens aspektų svarbą pabrėžia tai, kad ES švietimo ir mokslo politika grindžiama atvirojo koordinavimo metodu. Informaciniai socialinio aukštojo mokslo matmens aspektai analizuojami atliekant ES politinių strateginių dokumentų, Bolonijos proceso dokumentų ir Bolonijos proceso pažangos ataskaitų duomenų tyrimą. Analizė parodė, kad vis daugiau dėmesio skiriama informaciniams socialinio aukštojo mokslo matmens aspektams, nepakanka informacijos apie socialinį aukštojo mokslo matmenį, stinga nacionalinių duomenų, kyla nepalyginamumo problemų. Analizuojant Bolonijos proceso ataskaitas pastebėta besiplečianti informacinė socialinio aukštojo mokslo matmens aprėptis.

Reikšminiai žodžiai: Europos aukštojo mokslo erdvė, Bolonijos procesas, socialinis aukštojo mokslo matmuo, socialinio aukštojo mokslo Europos aukštojo mokslo erdvėje matmens standartai, socialinio aukštojo mokslo Europos aukštojo mokslo erdvėje matmens rodikliai, socialinio aukštojo mokslo Europos aukštojo mokslo erdvėje matmens rodiklių duomenys.

Lisabonos strategijoje iškelto ES, kaip konkurencingiausios ir dinamiškiausios žinių pagrindu augančios ekonomikos, tikslo siekiama koordinuojant valstybių, ES narių, pastangas srityse, nepriklausančiose ES kompetencijai. Švietimo ir mokslo politika nepriklauso ES kompetencijai, ji yra nacionalinių valstybių kompetencijos sritis, t. y. šioje srityje ES lygiu veikia subsidiarumo principas ir atvirojo koordinavimo metodas. Valstybių, ES narių, ben-

dradarbiavimas švietimo ir mokslo srityje plėtojamas Bolonijos procese. Svarbus Bolonijos proceso siekis įgyvendinant Lisabonos strategijos tikslus yra Europos aukštojo mokslo erdvės (toliau tekste – EAME) sukūrimas. AME yra kuriama ES lygmeniu bendradarbiaujant nacionalinėms valstybėms, jos kūrimas apibūdinamas kaip labiausiai atviras ES procesas, sėkmingas *švelniosios galios* (angl. *soft power*) politikos pavyzdys.

Atvirasis koordinavimo metodas, taikomas EAME kurti, siejamas tiek su kompetentingų nacionalinių valstybių institucijų (ar joms atstovaujančių asmenų) suderintais strateginiais sprendimais, tiek su ES institucijų dokumentuose pateikiamomis rekomendacijomis ir apibrėžiamais veiklos principais siekiant trumpalaikių, vidutinės trukmės ir ilgalaikių tikslų švietimo ir mokslo srityje (šie tikslai yra suderinti visų valstybių, ES narių). Šie principai ir tikslai, pakoreguoti pagal konkrečios valstybės poreikius ir galimybes, perkeliama į nacionalines politikas, jiems pasiekti pasirenkamos nacionalinės priemonės ir metodai. Būtina pažymėti, kad atvirojo koordinavimo metodo taikymui itin svarbi yra suderintų tikslų siekimo pažangos stebėseną, būtini yra kokybiniai ir (ar) kiekybiniai rodikliai – ataskaitos taškai, leidžiantys įvertinti, ar tikslai yra pasiekti.

Pateikiamo tyrimo tikslas – išanalizuoti vieno iš EAME kūrimui svarbių aukštojo mokslo (toliau tekste – AM) plėtotės krypčių – socialinio AM matmens EAME – informacinius aspektus. Informaciniais socialinio AM matmens EAME aspektais laikomi rodikliai, teikiantys informaciją apie socialinio AM matmens EAME plėtotę ir leidžiantys įvertinti valstybių ES narių pažangą plėtojant socialinį AM matmenį. Tai EAME kuriančių valstybių tarpusavyje suderinti rodikliai, teikiantys informaciją apie socialinio aukštojo mokslo matmens plėtotę šiose valstybėse, ir temines Bolonijos pažangos ataskaitas rengiančių atsakingų ES institucijų ir organizacijų socialinio AM matmens EAME pažangos stebėsenai parinkti rodikliai. Informaciniais socialinio aukštojo mokslo aspektams priskiriami ir ES strateginiuose dokumentuose nurodomi EAE kūrimo

pažangos rodikliai bei jų duomenys (šie rodikliai ir duomenys nesiejami su lyginamaisiais standartais)

Siekiant tyrimo tikslo sprendžiami tokie uždaviniai: aptariama socialinio AM matmens EAME samprata, analizuojami aktualūs (dabartiniu laikotarpiu galiojantys) ES lyginamieji standartai ir jų duomenys, vertinant jų potencialą teikti socialinio AM matmens EAME plėtotės informaciją; tiriami socialinio AM matmens EAME rodikliai bei jų turinį išreiškiantys duomenys, plėtojami aktualiose teminėse bei naujausioje Bolonijos proceso pažangos ataskaitose. Tyrimui atlikti taikomas dokumentų analizės metodas. Tyrimo šaltiniai – atviri oficialūs reguliatyviniai ir komunikatyviniai reprezentatyvūs supranacionaliniai dokumentai: ES strateginiai dokumentai (ES strateginė programa „Švietimas ir mokymas 2020“, angl. *Strategic framework for European cooperation in education and training*, ET 2020), Tarybos išvados dėl *besimokančiųjų judumo lyginamojo* standarto: 2011/C 372/08) Bolonijos proceso dokumentai (ministrų, atsakingų už aukštąjį mokslą, susitikimų dokumentai (komunikatai), taip pat Bolonijos tolesnės veiklos socialinio AM matmens EAME darbo grupės ataskaitos, *Eurostudent* projekto (toliau tekste – *Eurostudent*) ataskaitos, kitos ataskaitos („Bolonijos procesas Europos aukštajame moksle: svarbiausi socialinio matmens ir judumo rodikliai“, angl. *The Bologna Process in Higher Education in Europe: Key indicators on the social dimension and mobility*; ir „Europos aukštojo mokslo erdvė 2012: Bolonijos proceso ataskaita“, angl. *The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report*).

Socialinis AM matmuo EAME

EAME kontekste socialinio AM matmens svarba sietina su socialinių teisių reikšminimu kuriant vieningą Europą. Liutauras Labanauskas ir Meilutė Taljūnaitė teigia, kad „socialinės teisės yra Europos struktūros dalis ir vienas iš pamatinių Europos kūrimo ramsčių“ (Labanauskas, Taljūnaitė, 2010, p. 151), be to, ekonominė ir socialinė sanglauda ES steigimo dokumentuose suvokiama kaip vienas iš ES strateginių tikslų. Būtina pasakyti, kad socialinės sanglaudos svarba pabrėžiama ir strateginio Europos kaip konkurencingos ir žiniomis grįstos ekonomikos tikslo kontekste, nes Lisabonos strategijoje nurodoma, kad socialinė sanglauda yra šios ekonomikos kūrimo pagrindas. 2004 m. atnaujintoje ES socialinės sanglaudos strategijoje pabrėžiama, kad socialinė sanglauda, kuri yra suvokiama kaip „visuomenės sugebėjimas užtikrinti visų savo narių gerovę sumažinant skirtumus ir išvengiant susiskaldymo“ (Presidency Conclusions..., 2000, p. 2) yra ne tikslas, o siekiamas idealas, grindžiamas visuomenės solidarumu, specialia pagalba pažeidžiamiems visuomenės nariams, lygių teisių visiems užtikrinimu.

Socialinės sanglaudos reikšminimą AM kontekste, lėmusį politinio dėmesio stiprėjimą AM socialiniam matmeniui, inicijavo ESU (Europos studentų asociacija, angl. *European Student's Union*, anksčiau ESIB, Europos nacionalinių studentų asociacijų sąjunga, angl. *The National Unions of Student in Europe*), tačiau į oficialią EAME kūrimo darbotvarkę AM socialinis matmuo buvo įtrauktas 2007 m., Europos valstybių ministrų, atsakingų už AM, susitikimo Londone komunikate (vadinaujame Londono komunikate) apibrėžus socialinio AM matmens sampratą ir tiks-

lus. Londono komunikate reikšminamas socialinis siekis, kad „studentai, ateinantys į aukštąjį mokslą, dalyvaujantys jame ir baigiantys bet kurio lygmens studijas, turėtų atspindėti <...> visuomenės įvairovę“ (Londono komunikatas, 2007), pabrėžiama, kad „<...> svarbu, jog studentai be socialinio ar ekonominio pobūdžio kliūčių galėtų baigti studijas“ (*Europos aukštojo mokslo...*, 2007). Ši plečiamoji socialinio AM matmens samprata plėtojama Bolonijos tolesnės veiklos socialinio AM matmens darbo grupės (angl. *Social Dimension Working Group of the Bologna Follow-up Group* – BFUG (toliau tekste – BFUG SDWG) ataskaitose, argumentuojant tuo, kad griežta (siaurinama) socialinio AM matmens apibrėžtis, įvertinus valstybių ES narių skirtingumą, yra netikslinga (Key issues, 2007; BFUG9 6d, 2006). BFUG SDWG nurodo, kad reikšminant socialinį AM matmenį siekiama užtikrinti, kad AM studijuojantieji atstovautų / reprezentuotų visuomenės įvairovę (angl. *diversity of <...> populations*), šis procesas valstybėse, kuriančiose EAME, yra skirtingas, priklausomai nuo valstybių ypatumų, nuo ištraukusiųjų į procesą (Key issues, 2007; BFUG9 6d, 2006).

Analizuojant Europos valstybių ministrų, atsakingų už AM, politinio dėmesio socialiniam AM matmeniui raiškas jų susitikimų komunikatuose, pastebima, kad šiuose dokumentuose reikšminami įvairūs socialinio AM matmens aspektai: kokybiško AM vienodo prieinamumo visiems užtikrinimas (Berlyno, Bergeno komunikatai), tinkamų mokymosi ir gyvenimo sąlygų, užtikrinančių AM studijų baigimą laiku, AM studijų užbaigimo, netrukdomo studentų socialinės ekonominės padėties nulemtų aplinkybių užtikrinimas (Berlyno,

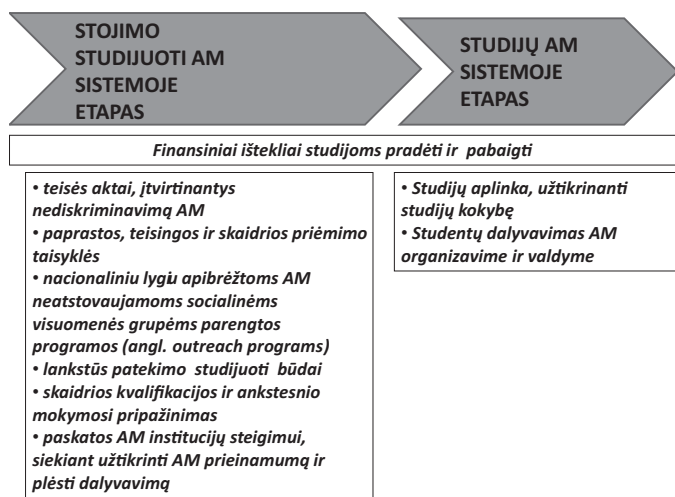
Bergeno komunikatai), galimybių visiems asmenims pagal jų siekius ir gebėjimus dalyvauti visą gyvenimą trunkančio mokymosi sistemoje pagerinimas (Sorbonos deklaracija, Berlyno komunikatas), įpareigojimas valstybėms imtis priemonių, kuriomis studentams būtų suteikiamos AM prieinamumą užtikrinančios orientavimo ir konsultacinės paslaugos (angl. *guidance and counselling services*) (Bergeno komunikatas), studentų įtraukties į AM valdymą užtikrinimas (studentai suvokiami kaip visateisiai AM valdymo partneriai, kurie turi dalyvauti ir daryti poveikį AM turiniui ir valdymui (Prahos, Berlyno komunikatai), valstybių įpareigojimas imtis finansinių ir ekonominių priemonių, ypač skirtų socialiai jautrios socialinės ekonominės padėties grupės studentams, siekiant užtikrinti AM prieinamumą (Bergeno komunikatas). Atkreipiamas dėmesys ir į tai, kad socialinio AM aspekto svarba išvengiama ir studentų judume (Bolonės deklaracija, Berlyno, Bergeno komunikatai).

Europos valstybių ministrų, atsakingų už AM, susitikimų komunikatų, Bolonijos tolesnės veiklos socialinio AM matmens darbo grupės dokumentų analizė parodė, kad socialinis AM matmuo EAME siejamas su lygių galimybių AM principu, kuris yra suprantamas kaip visiems lygių sąlygų AM panaudoti savo tikslams, asmeninam tobulėjimui, pasirengimui pragyvenimą užtikrinančiam užimtumui, pasirengimui aktyvaus piliečio gyvenimui sudarymas. Socialinis AM matmuo EAME suvokiamas ir kaip būtinų sąlygų visiems įstoti, studijuoti ir baigti studijas, ir kaip lygių galimybių kokybiškam AM poreikiui tenkinti užtikrinimas. Šių dokumentų analizė atskleidė kintančią socialinio AM matmens EAME suvoktį – visiems lygių ga-

limybių studijuoti aukštojo mokslo institucijose užtikrinimo siekis konkretinamas visuomenės įvairovės atspindėjimo tikslu, detalizuojamu AM prieinamumo didinimo AM neatstovaujamos visuomenės socialinėms grupėms poreikiu. Tai rodo, kad Bolonijos procese socialinis AM matmuo siejamas ne tik su AM prieinamumo užtikrinimu, bet ir su AM prieinamumo didinimu AM neatstovaujamos visuomenės socialinėms grupėms, t. y. siekiama ne tik užtikrinti, bet ir plėsti AM prieinamumą (plėsti dalyvavimą AM sistemoje). O tai reiškia, kad socialinis AM matmuo EAME siejamas su lygiateisiškumo arba socialinio teisingumo principo įgyvendinimu AM, apimančiu ir pozityvaus diskriminavimo principą.

BFUG SDWG dokumentuose aptariamų valstybėse socialinio AM matmens EAME plėtočiai taikomų priemonių analizė atskleidė, kad AM prieinamumas užtikrinamas įvairiuose studijų AM sistemoje etapuose: stojimo studijuoti aukštojoje mokykloje etape, studijų aukštojoje mokykloje etape (1 pav.).

Tiriant informacinius socialinio AM matmens EAME aspektus būtina atsižvelgti ir į moksliniuose darbuose reikšminamą naują AM prieinamumo sampratą, formuojančią tiek platesnio poveikio priemonių, tiek naujų rodiklių (duomenų, informacijos) poreikį. Mokslininkės Denise Doherty-Delorme ir Erika Shaker AM prieinamumą apibrėžia kaip laisvę ne tik gauti AM, bet ir panaudoti AM rezultatus (Doherty-Delorme, Shaker, 2002). Tai leidžia formuluoti prielaidą apie kintančią socialinio AM matmens sampratą ir pastebėti, kad AM prieinamumui užtikrinti ir didinti taikytinos priemonės, garantuojančios galimybes ne tik patekti studijuoti į AM sis-

1 pav. AM prieinamumo užtikrinimo etapai pagal BFUG SDWG ataskaitos (Key issues, 2007; BFUG9 6D, 2006) apibendrinamas AM prieinamumo užtikrinimo ir didinimo priemonės

temą, sėkmingai studijuoti ir laiku baigti studijas, bet ir efektyviai pasinaudoti AM rezultatais. Ši mokslinė prieiga yra lydimas dar vieno besiformuojančio AM prieinamumo užtikrinimo etapo – studijų rezultatų panaudojimo (siejamo su gebėjimu įsidarbinti arba įsidarbinamumu) išskyrimo ir jo informacinių aspektų įvertinimo poreikio. Į AM sistemoje gautų studijų rezultatų panaudojimo svarbą atkreipė dėmesį ir BFUG SDWG. Šios darbo grupės ataskaitoje teigiama, kad nors įsidarbinamumo galimybės nėra plačiai apibrėžiamo socialinio AM matmens EAME sampratos dalis, tačiau įsidarbinamumo galimybės, efektyvios studijų rezultatų panaudojimo galimybės laikomos svarbiu veiksniu pasirenkant stoti studijuoti AM sistemoje ir ieškant kelių į darbo rinką, todėl įsidarbinamumas, nors ir nėra socialinio AM matmens EAME apibrėžties dalis, yra svarbus socialiniam AM matmeniui kaip strateginiam EAME tikslui siekti (BFUG 6D, 2006, p. 16, 17).

AM prieinamumo užtikrinimo, didinimo priemonių įvairovė, galimybės daryti poveikį AM prieinamumo užtikrinimui, didinimui įvairiuose studijų AM sistemoje etapuose atskleidžia ir galimą įvairovę rodiklių bei jų turinį išreiškiančių duomenų, leidžiančių vertinti socialinio AM matmens EAME plėtotę. Taip pat būtina pabrėžti ir tai, kad rodiklių bei jų duomenų grupavimas, vadovaujantis AM prieinamumo užtikrinimo, didinimo studijų AM sistemoje etapo kriterijumi, yra reikšmingas taikomų socialinio AM matmens EAME plėtotės priemonių racionalumui, efektyvumui vertinti, gerai praktikai skleist. Informacinių socialinio AM matmens EAME aspektų pažinimas, socialinio AM matmens EAME plėtotės duomenų palyginamumo galimybės yra itin svarbūs – tiek įvertinus socialinio AM matmens svarbą EAME kūrimui, tiek atsižvelgiant į tai, kad, kaip teigia Jeroenas Huismanas, Bjørnas Stensakeris ir Barbara M. Kehm, praėjo labai neilgas laiko tarpas, palyginti

su tuo, kad socialinė nelygybė AM buvo šimtmečius, todėl tolesniems veiksams yra svarbu nustatyti, ar buvo padaryta pažanga, ar AM prieinamumo didinimo bandymai buvo veiksmingi (Huisman, Stensaker, Kehm, 2009, p. xviii).

Socialinio AM matmens EAME plėtotės pažangos vertinimas: ES lyginamieji standartai ir strateginių uždavinių įgyvendinimo pažangos rodikliai

Valstybės ES narės, siekdamos didesnio nacionalinių aukštojo mokslo sistemų suderinamumo ir palyginamumo, konkurencingumo ir patrauklumo, suderino veiksinių kryptis ir išsikėlė atitinkamus aukštojo mokslo sistemų tikslus, leidžiančius įvertinti pasiektą pažangą kuriant EAME. Būtiną pabrėžti, kad taikant atvirojo koordinavimo metodą, numatytų tikslų pažangai vertinti naudojami lyginamieji pažangos standartai, t. y. vidutiniai ES švietimo srities rodikliai ir orientaciniai lygiai, vadinami lyginamaisiais standartais. Lyginamieji standartai grindžiami palyginamais duomenimis, todėl turi būti atsižvelgiama į skirtingą valstybių padėtį, o tai reiškia, kad šie standartai nelaikytini konkrečiais tikslais visoms valstybėms ES narėms. ES lyginamieji standartai ir jų rodikliai reikšmingi ne tik tikslų pažangos stebėsenai, bet ir veiklų rezultatų palyginamumui, politinių priemonių racionalumui pagrįsti.

2002 m. ES Švietimo taryba ir komisija patvirtino strateginę EAME kūrimo programą „Švietimas ir mokymas 2010“ (toliau tekste – ET 2010), kurią detalizuoja 13 uždavinių. Šių uždavinių įgyvendinimo pažangai matuoti 2004–2006 m. buvo naudojami 29 rodikliai ir 5 lyginamieji

standartai, 2007 m. rodiklių sistema buvo atnaujinta, pažangai matuoti pasiūlius 20 konkretesnių svarbiausių rodiklių ir rodiklių sričių (Nuosekli sistema, 2007).

Dauguma strateginėje programoje ET 2010 numatytų penkių lyginamųjų standartų nebuvo įgyvendinta laiku (išskeltas tikslas buvo pasiektas tik vienoje – matematikos, gamtos ir technologijų studijų absolventų skaičiaus didinimo srityje). Lyginamieji standartai buvo atnaujinti strateginėje programoje „Švietimas ir mokymas 2020“. Šioje programoje nustatyti penki lyginamieji standartai, trys iš jų laikytini susijusiais su AM prieinamumu ir gali būti naudojami socialinio AM matmens EAME plėtotės pažangai vertinti. Tai:

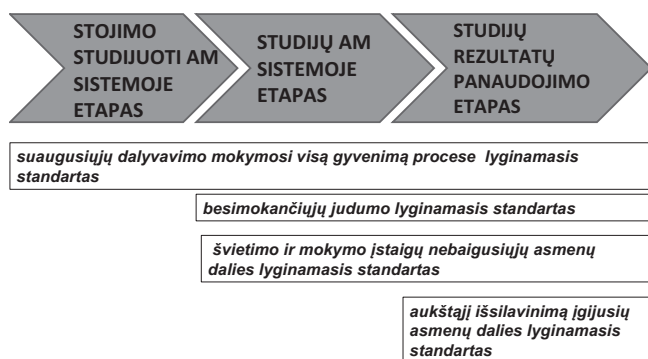
- suaugusiųjų dalyvavimo mokymosi visą gyvenimą procese lyginamasis standartas (iki 2020 m. vidutiniškai ne mažiau kaip 15 proc. suaugusiųjų turėtų dalyvauti mokymosi visą gyvenimą procese);
- švietimo ir mokymo įstaigų nebaigusių asmenų dalies lyginamasis standartas (iki 2020 m. švietimo ir mokymo įstaigų nebaigusių asmenų dalis turėtų būti mažesnė nei 10 proc.);
- aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalies lyginamasis standartas (iki 2020 m. aukštąjį mokslą įgijusių 30–34 metų amžiaus asmenų dalis turėtų būti ne mažesnė nei 40 proc.) (Tarybos išvados, 2009).

2011 m. lapkričio mėn. Taryba priėmė besimokančiųjų judumo lyginamąjį standartą: iki 2020 m. dirbančių absolventų (20–34 metų amžiaus), palikusių švietimo ir mokymo sistemą ne anksčiau kaip likus trejiems metams iki ataskaitinių metų, dalis turėtų siekti bent 82 proc. (palyginti su 76,5 proc. 2010 m.) (Tarybos išvados, 2011).

Vertinant šiuos lyginamuosius standartus, vadovaujantis AM prieinamumo užtikrinimo, didinimo studijų AM sistemoje etapo kriterijumi, pastebima, kad vienas lyginamasis standartas netiesiogiai teikia informaciją apie socialinio AM matmens EAME plėtotę visuose studijų AM sistemoje etapuose, du lyginamieji standartai, nors yra siejami su studijų AM sistemoje ir studijų rezultatų panaudojimo etapais, teikia informaciją apie socialinio AM matmens EAME plėtotės studijų AM sistemoje etape situaciją ir šiame etape taikomų

jaunimo gebėjimai, mokyklinio švietimo modernizavimas, profesinio rengimo ir mokymo modernizavimas (Kopenhagos procesas), aukštojo mokslo modernizavimas (Bolonijos procesas), galimybės įsidarbinti (Nuosekli sistema, 2007). Šių rodiklių duomenų analizė atskleidė, kad su socialiniu AM matmeniu EAME gali būti siejamos kelios rodiklių grupės:

- teisingumo švietimo ir mokymo srityje stiprinimo rodiklių grupė,
- praktinio mokymosi visą gyvenimą įgyvendinimo rodiklių grupė,

2 pav. Informacinė socialinio AM matmens EAME plėtotės aprėptis ES lyginamuosiuose standartuose

priemonių veiksmingumą (neužtikrinus AM prieinamumo studijų AM sistemoje etape, asmenys nepatenka į atitinkamos kvalifikacijos specialistų darbo rinką ir neturi galimybių panaudoti įgytus studijų rezultatus), vienas lyginamasis standartas netiesiogiai sietinas su studijų rezultatų panaudojimo etapu (2 pav.).

Nuo 2007 m. EAME kūrimo pažangai matuoti taikomi atnaujinti rodikliai skirstomi į grupes pagal aštuonias pagrindines strategijoje nustatytas politikos sritis: teisingumo švietimo ir mokymo srityje stiprinimas, švietimo ir mokymo veiksmingumo stiprinimas, praktinis mokymosi visą gyvenimą įgyvendinimas, svarbiausi

- AM modernizavimo rodiklių grupė,
- galimybių įsidarbinti rodiklių grupė.

Teisingumo švietimo ir mokymo srityje stiprinimo grupės rodikliai (dalyvavimas ikimokykliniame ugdyme, specialiųjų poreikių ugdymas, anksti paliekančiųjų mokyklą skaičius) tiesiogiai nesiejami su teisingumo principo įgyvendinimu AM. Tik vienas iš keturių šiai grupei priskirtų rodiklių – sudėtinis švietimo ir mokymo sistemų stratifikacijos rodiklis, kuris naudojamas švietimo ir mokymo sistemų struktūros ir institucinės diferenciacijos poveikiui vertinti, laikytinas galinčiu suteikti informaciją apie socialinio AM matmens EAME plėtotę. Mokymosi visą gy-

venimą srities rodikliai reikšmingi dviem aspektais: mokymosi visą gyvenimą kaip veiksnio, didinančio galimybes įsidarbinti, užtikrinti ekonominę gerovę, padedančio socialinei integracijai, mažinančio socialinę atskirtį, aspektu ir mokymosi visą gyvenimą prieinamumo vertinimo aspektu. Iš trijų šios srities rodiklių (suaugusiųjų dalyvavimas mokymesi visą gyvenimą, suaugusiųjų įgūdžiai, aukštesnįjį vidurinį išsilavinimą įgijusio jaunimo skaičius) su socialiniu AM matmeniu EAME gali būti siejamas tik vienas – suaugusiųjų dalyvavimo mokymesi visą gyvenimą rodiklis (turintis mokymosi visą gyvenimą prieinamumo lygmens informacijos teikimo potencialą). Aukštojo mokslo modernizavimo (Bolonijos proceso) srities rodikliai yra tiesiogiai teikiantys informaciją apie AM sistemas. Pažangai šioje srityje vertinti buvo pasitelkti tokie rodikliai: aukštojo mokslo įstaigų absolventų skaičius, tarptautinis aukštojo mokslo įstaigų studentų judumas ir investicijos į švietimą ir mokymą. Pažymėtina, kad tik vienas rodiklis – aukštojo mokslo įstaigų absolventų skaičius laikytinas teikiančiu informaciją apie socialinį AM matmenį EAME. Šis rodiklis gali būti taikomas socialinio AM matmens EAME plėtotei naudojamų priemonių rezultatui vertinti, o kiti rodikliai tam netinkami. Galimybių įsidarbinti srities rodikliai, siejant juos su socialinio AM matmens sampratą praplečiančiu studijų rezultatų panaudojimo etapu, taip pat laikytini galinčiais teikti informaciją apie socialinio AM matmens EAME plėtotę. Tačiau iš trijų šios grupės rodiklių (gyventojų išsilavinimo lygis, suaugusiųjų įgūdžiai, investicijų į švietimą ir mokymą grąža) tik vienas (gyventojų išsilavinimo lygis) gali būti tiesiogiai siejamas su AM

ir teikti informaciją socialinio AM matmens EAME plėtotės rezultatams vertinti.

EAME kūrimo pažangai matuoti taikomų lyginamųjų standartų ir rodiklių sistemos analizė atskleidė, kad tikslinių lyginamųjų standartų ir rodiklių, leidžiančių išmatuoti socialinio AM matmens EAME plėtotės pažangą, trūksta. Šis trūkumas gali būti siejamas su tuo, kad nėra kiekybinių šios srities tikslų. Kadangi duomenys, atskleidžiantys socialinio AM matmens EAME pažangą nėra tikslingai kaupiami, vadinasi, šių duomenų paieška nukreipama į nacionalines valstybes. Šie duomenys turėtų būti pirmiausia administracine tvarka renkami ir kaupiami nacionalinėse valstybių, kuriančių EAME, statistinėse duomenų bazėse. Tačiau būtina pabrėžti: socialinio AM matmens EAME ypatumai lemia tai, kad dalies duomenų šaltinis gali būti tik suinteresuotųjų apklausos. Tai rodo koordinuoto tokių duomenų rinkimo poreikį (siekiant šių duomenų pakankumo ir palyginamumo).

Analizuojant informacinių socialinio AM matmens EAME aspektų plėtotę pastebima, kad Londono komunikate pateikus socialinio AM matmens sampratą, vartotiną Bolonijos procese, buvo atkreiptas dėmesys į informacijos trūkumą šios srities pažangai vertinti, todėl Bolonijos tolesnės veiklos grupei, *Eurostat* bei *Eurostudent* tinklui priklausančiai bendrovei „Aukštojo mokslo informacinė sistema“ (angl. *Higher Education Information System (HIS) GmbH*) buvo pavesta sukurti patikimus, palyginamus rodiklius, kaupti rodikliams reikalingus duomenis (Londono komunikatas, 2007). Už veiklos koordinavimą atsakingu subjektu buvo paskirtas BFUG SDWG.

Socialinio AM matmens EAME rodikliai: Bolonijos tolesnės veiklos grupės, Eurostat ir Eurostudent prieiga

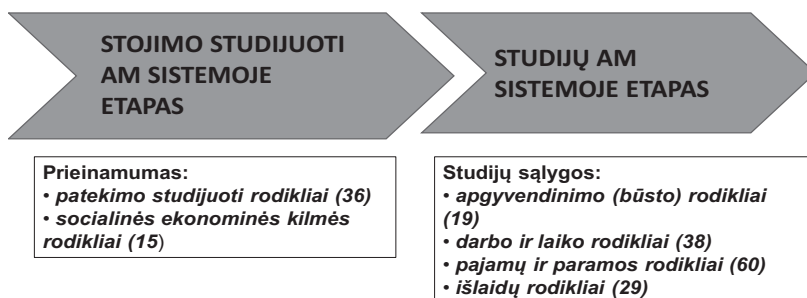
Kuriant Bolonijos tolesnės veiklos grupės, Eurostat ir Eurostudent socialinio AM matmens rodiklių sistemą svarbus vaidmuo teko Eurostudent projekto patirčiai. Eurostudent projekto, pradėto 1999 m., tikslas – kaupti palyginamus socialinio AM matmens EAME duomenis, iš kurių svarbiausiais laikomi studentų socialinės ekonominės kilmės ir gyvenimo sąlygų duomenys, bei tirti tarptautinį studentų judumą (Intension, 2012). Pirmosiose Eurostudent ataskaitose buvo pateikiami valstybių ir jų grupių socialinio AM matmens plėtotės duomenys, nuo 2005 m. rengiamos valstybių duomenų suvestinės ataskaitos: *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe 2005–2008* (Eurostudent III) ir *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe 2008–2011* (Eurostudent IV).

Eurostudent ataskaitoje „Europos studentų socialinės ekonominės gyvenimo sąlygos: Rodiklių apžvalga. EUROSTUDENT IV 2008–2011“ (angl. *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe: Synopsis of indicators. EUROSTU-*

DENT IV 2008–2011) duomenys, atskleidžiantys socialines ekonomines studentų gyvenimo sąlygas, skirstomi į aštuonias sritis: patekimo į AM sistemą, socialinės studentų kilmės, studentų charakteristikų, studijų tipų ir modelių, studentų laiko pasiskirstymo, studentų išteklių, studentų išlaidų, studentų apgyvendinimo (Conditions, 2011, p. 21). Eurostudent ataskaitose socialinio AM matmens EAME duomenys grupuojami į dvi temines sritis (prieinamumo ir studijų sąlygų), išskiriant šešias rodiklių grupes:

- prieinamumo srityje išskiriamos dvi rodiklių grupės: patekimo studijuoti rodikliai ir studentų socialinės ekonominės kilmės rodikliai;
- studijų sąlygų srityje išskiriamos keturios rodiklių grupės: studentų apgyvendinimo (būsto) rodikliai, studentų darbo ir laiko studijų laikotarpiu rodikliai, studentų pajamų ir viešaisiais ištekliais teikiamos paramos rodikliai, studentų išlaidų studijų laikotarpiu rodikliai.

Socialinio AM matmens EAME plėtočiai vertinti Eurostudent ataskaitose yra skirti 197 rodikliai (Eurostudent, 2007, p. 3). Atkreipiamas dėmesys į tai, kad šie rodikliai atskleidžia patekimo studijuoti ir studijų AM sistemoje etapų situaciją (3 pav.).

3 pav. Informacinė socialinio AM matmens EAME plėtotės aprėptis Eurostudent ataskaitose

BFUG SDWG, koordinuodamas socialinio AM matmens EAME rodiklių sistemos kūrimo ir jai reikalingų duomenų kaupimo veiklą, išanalizavo socialinio AM matmens EAME plėtotei reikšmingus informacinius aspektus ir išskyrė tokias socialinio AM matmens EAME plėtotės pažangai vertinti svarbias sritis:

- AM prieinamumo plėtra;
- studijų pagrindus (originaliame tekste angl. *study framework*) (apimančius studijų aplinką ir studentų finansinę situaciją);
- studijų baigimą (Key issues, 2007).

Pastebima, kad BFUG SDWG išskirdamas šias sritis vadovavosi studijų AM sistemoje etapų išskyrimo prieiga.

BFUG SDWG ataskaitoje pateiktos informacijos analizė atskleidė, kad BFUG SDWG požiūriu, AM prieinamumo plėtros vaizdą formuoja duomenys, susiję su studentų skaičiumi, priimtų studijuoti (naujų) studentų skaičiumi, studijų trukme, studentų socialinės sudėties charakteristikomis (studentų tėvo, motinos išsilavinimu, socialine ekonomine kilme ir kt.), leidžiančiomis įvertinti įvairius demografinius, ekonominius studentų duomenis (pvz., amžius, kilmė, šeiminis statusas, pajamos ir kt.), kai kuriose valstybėse kaupiami ir geografiniai studentų duomenys (pvz., Norvegijoje). Vertinamos ir AM prieinamumui didinti naudojamos priemonės. Šiuo aspektu tam tikra svarba tenka ankstesnio išsilavinimo pripažinimo politikai ir lankstiems stojimo studijuoti būdams. Atkreipiamas dėmesys į tai kad *Eurostudent* netradiciniai stojimo studijuoti būdai laikomi šio prieinamumo aspekto rodikliu (valstybėms paliekant teisę sukonkretinti stojimo studijuoti būdus). Esminiais šios srities duomenimis, kuriais siekiama išsi-

aiškinti AM prieinamumo plėtros situaciją siekiant išplėsti dalyvavimą ir pasiekti dalyvavimo teisingumą, laikomi šie:

- priimtų studijuoti (naujų) studentų skaičius;
- studentų skaičius;
- studentų dalis, patekusi studijuoti į aukštąją mokyklą netradiciniu stojimo studijuoti būdu;
- institucijų iniciatyvos, didinančios AM prieinamumą (Key issues, 2007, p. 39).

Analizuojant BFUG SDWG ataskaitą pastebėta, kad studijų pagrindų srityje studijų aplinka laikoma svarbiu kriterijumi, užtikrinančiu studijų kokybę, formuojančiu studentų patirtį. Studijų aplinkai svarbūs akademinės ir socialinės paramos aspektai; socialinė parama apima sveikatos apsaugą, su vaikais susijusias, maitinimo, apgyvendinimo ir kt. paslaugas ir atitinkamą paramą (pvz., kaupiami duomenys apie studentams tenkančių (prieinamų) vietų skaičių studentų bendrabučiuose, apgyvendinimo kainą ir kt.). Šiai sričiai svarbūs ir namų ūkių duomenys (kaupiami duomenys apie studentų ūkius, ar studentai turi vaikų, ar jie gyvena kartu su tėvais ir pan.), analizuojamos studentų pajamos ir išlaidos. Gyvenimo išlaidos yra svarbios studentų finansų struktūroje ir jos įtraukiamos į studijų kainą. Akademinės paramos sritis nedetalizuojama. Atskiras šios srities kriterijus – studijoms (įstojimui ir baigimui) reikalingi finansiniai ištekliai. Čia analizuojami duomenys, susiję su studentų pajamomis ir išlaidomis (studentų pajamos siejamos su valstybės parama, užimtumu (studentų darbo, veiklos pajamomis) ir šeimos parama); valstybės parama skaidoma pagal paramos tipus: administracinės išlaidoms, mokymosi išlaidoms, pragyvenimo išlaidoms; formą: gražintina (pasko-

los), negrąžintina (stipendijos arba grantai, subsidijos) arba šių formų derinys, valstybės paramos sąlygos. Pažymima, kad valstybės paramos analizė nėra išsami, jei neatsižvelgiama į paramą šeimoms (taip pat ir daugiavaikėms šeimoms), atleidimo nuo mokesčių, mokesčių lengvatų sistema, kokią poveikį tai turi studentų, jų namų ūkių pajamoms. Studentų išlaidoms analizuoti išskiriamos aštuonios išlaidų kategorijos (pvz., pragyvenimo išlaidos (maistas, drabužiai, transportas ir kt.), su studijomis susijusios išlaidos (mokestis už mokslą, išlaidos knygoms, kitoms mokomosios priemonėms ir kt.). Esminiai, apibūdinantys studijų aplinką, palankią sėkmingoms studijoms, yra duomenys apie:

- apgyvendinimą, pragyvenimą ir kitas išlaidas;
- studentų konsultavimo ir kitas socialines paslaugas;
- studentų pajamų šaltinius ir išlaidas;
- mokesčius už mokslą ir visuomeninės (viešosios) paramos schemas;
- studentų laiko biudžetą (darbo laiką);
- privataus ir visuomeninio (viešojo) finansavimo derinį (Key issues, 2007, p. 39).

Analizuojant BFUG SDWG ataskaitą nustatyta, kad studijų baigimo srityje šiuo metu kaupiami tik studijas baigusiujų, nebaigusiujų skaičiaus ir studijų trukmės (kuri yra glaudžiai susijusi su studijų programų trukme) duomenys. Šioje srityje išskiriamas įsidarbinamumo kriterijus, čia svarbūs įvairūs absolventų užimtumo duomenys, žinių ir gebėjimų atitikties darbo rinkos poreikiams duomenys. Esminiais duomenimis šioje srityje, kurią siūloma apibrėžti kaip efektyvių rezultatų sritį, siekiant aukštų baigimo rodiklių ir studijų tinkamumo garantijų, laikomi:

- išsilavinimo duomenys;
- išsilavinimo duomenys pagal studijų sritis;
- studijų baigiamumo rodiklis;
- institucijų iniciatyvos užtikrinant kursų tinkamumą (aktualumą);
- absolventų užimtumas (Key issues, 2007, p. 39).

Analizuojamoje BFUG SDWG ataskaitoje teigiama, kad kaupiamų duomenų nepakanka įvairiškai socialinio AM matmens EAME analizei, kaip esminė problema įvardijamas duomenų nepalyginamumas (Key issues, 2007). 2009 m. Bolonijos tolesnės veiklos grupės ataskaitoje atkreiptas dėmesys, kad šioje srityje valstybių pateikta informacija prieštarauja *Eurostat* ir *Eurostudent* duomenims (Bologna Report, 2009). Tai paskatino BFUG palyginamųjų duomenų kaupimo (rinkimo) iniciatyvą. BFUG kartu su dešimties valstybių (Liuksemburgo, Bosnijos ir Hercegovinos, Kroatijos, Prancūzijos, Vokietijos, Vengrijos, Italijos, Latvijos, Šveicarijos, Jungtinės Karalystės) ir aštuonių tarptautinių organizacijų (*Eurostat*, *Eurostudent*, *Eurydice*, *DG EAC*, *Education International*, *European Student's Association*, *European University Association*, *Academic Cooperation Association*) atstovais atliko socialinio AM matmens EAME duomenų tyrimus ir atrinko analitiniais tikslams tinkamus, patikimus ir prieinamus kiekybinius ir kokybinius duomenis, kurie buvo panaudoti rengiant specialią teminę ataskaitą „Bolonijos procesas Europos aukštajame moksle: svarbiausi socialinio matmens ir judumo rodikliai“.

Šios ataskaitos analizė parodė, kad čia naudojamą socialinio AM matmens EAME pažangos vertinimo rodiklių sistemą sudaro tokios rodiklių grupės:

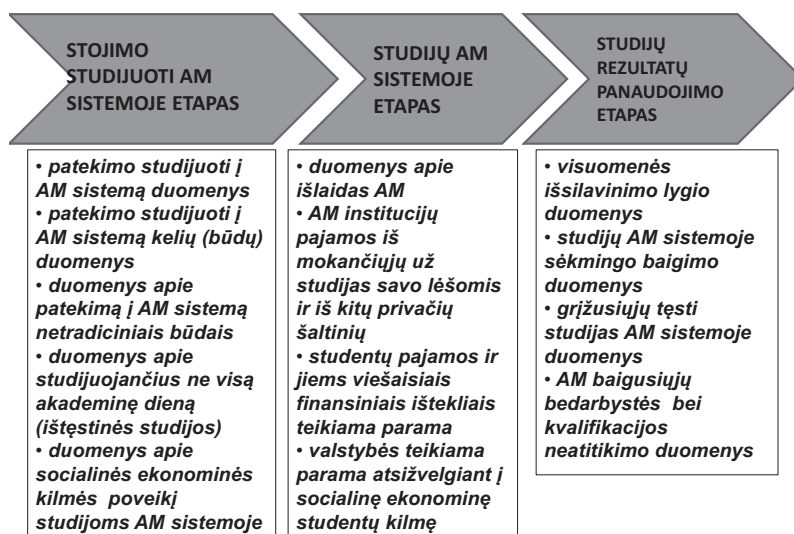
- prieinamumo plėtros rodikliai (patekimo studijuoti į AM sistemą duomenys, patekimo studijuoti į AM sistemą kelių (būdų) duomenys, duomenys apie patekimą į AM sistemą netradiciniais būdais, apie studijuojančius ne visą akademinę dieną (ištęstines studijas), apie socialinės ekonominės kilmės poveikį studijoms AM sistemoje);
- studijų aplinkos rodikliai (duomenys apie išlaidas AM, AM institucijų pajamos iš mokančiųjų už studijas savo lėšomis ir iš kitų privačių šaltinių, studentų pajamos ir jiems viešaisiais finansiniais ištekliais teikiama parama, valstybės teikiama parama atsižvelgiant į socialinę ekonominę studentų kilmę);
- studijų rezultatų pritaikymo (įsidarbinamumo) rodikliai (visuomenės išsilavinimo lygio, studijų AM sistemoje sėkmingo baigimo, grįžusiųjų tęsti studijas AM sistemoje duomenys, AM

baigusiujų bedarbystės bei kvalifikacijos neatitikimo duomenys) (*The Bologna Process in Higher...*, 2009).

Šioje ataskaitoje socialinio AM matmens EAME pažangos vertinimui siūloma rodiklių sistema grindžiama rodiklių gruppavimu tiek pagal AM prieinamumo plėtros užtikrinimo studijų AM sistemoje etapus, tiek pagal taikomų poveikio priemonių tikslus, kurie taip pat siejami su atitinkamais studijų AM sistemoje etapais (4 pav.).

Bolonijos proceso ataskaitoje „Europos aukštojo mokslo erdvė 2012“ socialinio AM matmens EAME pažangai vertinti išskiriamos keturios sritys:

- socialinės ekonominės studentų kilmės poveikio studijoms ir aukštojo išsilavinimo įgijimo statistiniai duomenys;
- AM prieinamumo plėtros politikos informacija;
- patekimo studijuoti į AM sistemą kelių (būdų) ir studentams teikiamų paslaugų informacija;

4 pav. Informacinė socialinio AM matmens EAME aprėptis ataskaitoje „Bolonijos procesas Europos aukštajame moksle: svarbiausi socialinio matmens ir judumo rodikliai“

- studijų įmokų ir išlaidų, finansinės paramos studentams duomenys ir informacija (Higher education, 2012, p. 9).

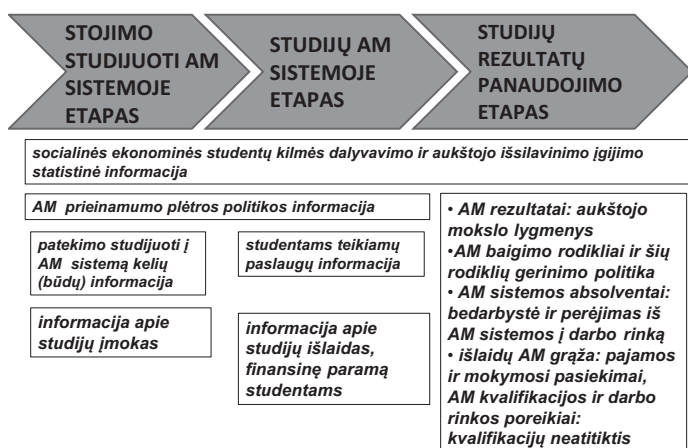
Šioje ataskaitoje išskiriama ir savarankiška efektyvių studijų rezultatų ir įsidarbinamumo rodiklių grupė, kurią detalizuoja penkios sritys:

- AM rezultatai: aukštojo mokslo lygmenys;
- AM baigimo rodikliai ir šių rodiklių gerinimo politika;
- AM sistemos absolventai: bedarbystė ir perėjimas iš AM sistemos į darbo rinką;
- išlaidų AM grąža: pajamos ir mokymosi pasiekimai;
- AM kvalifikacijos ir darbo rinkos poreikiai: kvalifikacijų neatitiktis (Higher education, 2012, p. 11–12).

Šie socialinio AM matmens EAME plėtotės pažangos vertinimo pjūviai atskleidžia, kad „Europos aukštojo mokslo erdvė 2012: Bolonijos proceso ataskaitoje“ socialinio AM matmens EAME pažanga atskleidžiama visuose studijų AM sistemoje etapuose – ne tik patekimo studijuoti

į AM sistemą, studijų AM sistemoje, bet ir perėjimo iš AM sistemos į darbo rinką, studijų AM sistemoje rezultatų taikymo etapuose (6 pav.). Įvertinus socialinio AM matmens ypatumus, kuriuos lemia valstybių geografiniai, demografiniai, socialiniai ir kiti savitumai, šioje ataskaitoje išskiriamas ir politikos (politinių tikslų ir priemonių, valstybės pasirinktų šiems tikslams įgyvendinti) lygmuo.

Būtina pabrėžti, kad duomenys šiai ataskaitai buvo renkami ne tik iš statistinių duomenų sistemų (UNESCO statistikos instituto (UIS-UNESCO), Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) ir ES statistikos organizacijos (EUROSTAT) duomenų bazės; UOE), bet ir apklausų būdu (ES darbo jėgos apklausos (angl. *EU Labour Force Survey*; EU-LFS), ES pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimas (angl. *EU Community Statistics on Income and Living Conditions*; EU-SILC) bei specialaus Bolonijos tolesnės veiklos grupės tyrimo, panaudojant anketą, pateikiamą internete. Tokia prieiga užtikrina koordinuotą duomenų rinkimą, kiekybinių

5 pav. „Europos aukštojo mokslo erdvė 2012: Bolonijos proceso ataskaitos“ socialinio AM matmens EAME plėtotės informacinė aprėptis

ir kokybinių duomenų dermę, gautų duomenų palyginamumą.

Atliktas informacinių socialinio AM matmens EAME aspektų, plėtojamų aktualiose *Eurostudent* ataskaitose, teminėje ataskaitoje „Bolonijos procesas Europos aukštajame moksle: svarbiausi socialinio matmens ir judumo rodikliai“ ir naujausioje „Europos aukštojo mokslo erdvė 2012: Bolonijos proceso ataskaitoje“, tyrimas atskleidė didėjančią informacinę socialinio AM matmens EAME aprėptį. Pastarosiose dviejose ataskaitose pateikiama informacija apie socialinio AM matmens EAME plėtotę visuose studijų AM sistemoje etapuose. Tai rodo, kad nors šiuo metu išdarbinamumas, studijų AM sistemoje rezultatų panaudojimas nėra socialinio AM matmens sampratos dalis, ES lygiu kaupiama socialinio AM matmens EAME plėtotės informacija užtikrina AM prieinamumo užtikrinimo, didinimo situacijos vertinimą visame studijų AM sistemoje etape (ties patekimo studijuoti į AM sistemą, tiek studijų AM sistemoje, tiek perėjimo iš AM sistemos į darbo rinką, studijų AM sistemoje rezultatų taikymo etapuose).

Atliktas dokumentinis tyrimas atkreipia dėmesį tiek į tikslinio lyginamojo standarto, susijusio su socialiniu AM matmeniu EAME, įvesties būtinumą, tiek leidžia išvėlgti besiklostančią tokio lyginamojo standarto duomenų sistemą. Tikslinio lyginamojo standarto, susijusio su socialiniu AM matmeniu EAME, įvestis galėtų būti grindžiama Bolonijos tolesnės veiklos grupės, *Eurostat* ir *Eurostudent* ataskaitoje „Bolonijos procesas Europos aukštajame moksle: svarbiausi socialinio matmens ir judumo rodikliai“ pasiūlyta rodiklių sistema.

Išvados

Informacinių socialinio AM matmens EAME aspektų plėtotę reikšmina ES AM srityje taikomas atvirojo koordinavimo metodas, grindžiamas valstybių bendradarbiavimu. EAME strateginis socialinio AM matmens plėtotės tikslas kelia ir jo siekimo pažangos vertinimo poreikį. Socialinio AM matmens plėtotės pažangai vertinti pasitelkiami ES lyginamieji standartai, kurie yra svarbūs socialinio AM matmens plėtotės situacijai valstybėse palyginti.

EAME besiformuojanti nauja socialinio AM matmens samprata, reikšminanti AM prieinamumo užtikrinimą ir plėtrą ne tik patekimo studijuoti į AM sistemą, studijų AM sistemoje etapuose, bet ir perėjimo iš AM sistemos į darbo rinką, AM sistemos studijų rezultatų naudojimo etape, formuoja naujus su socialinio AM matmens situacijos vertinimu susijusius informacinius poreikius.

Atliktas dokumentinis tyrimas parodė, kad socialinio AM matmens EAME sampratos kaita yra lydimą nuoseklios informacinės socialinio AM matmens EAME aprėpties plėtros. Informacinių socialinio AM matmens EAME aspektų plėtrą atskleidžia naujų rodiklių (ir jų duomenų) taikymas socialinio AM matmens EAME plėtotės pažangai vertinti. Tai reiškia, kad ES lygiu nuosekliai kaupiami duomenys, leidžiantys palyginti šio matmens plėtotės situaciją visuose – tiek patekimo studijuoti į AM sistemą, tiek studijų AM sistemoje, tiek perėjimo iš AM sistemos į darbo rinką, studijų AM sistemoje rezultatų taikymo etapuose. Tačiau šie duomenys yra pateikiami tik teminėse Bolonijos pažangos ataskaitose. Socialinio AM matmens plėtotės pažangos vertinimui EAME šiuo

metu nėra tiesiogiai taikomų ES lyginamųjų standartų ir jų rodiklių.

Socialinio AM matmens EAME plėtotės ES lyginamųjų standartų ir jų rodiklių trūkumas gali būti siejamas su kiekybinių tikslų šioje srityje nebuvimu (kiti EAME kūrimo strateginiai tikslai turi kiekybinius tikslus ir juos išreiškiančius rodiklius). Socialinio AM matmens EAME plėtolei vertinti taikomų lyginamųjų standartų nebuvimas gali būti siejamas ir su šio strateginio EAME kūrimo tikslo savitumu: socialinio AM matmens EAME pažangai vertinti kiekybiniai duomenys yra nepakankami, tam būtini ir kokybiniai duomenys. Kokybinių duomenų būtinumas argumentuojamas tuo, kad socialinio AM matmens sampratoje ryškinamas AM neprieinamumas, susijęs su socialinėmis ekonominėmis priežastimis – tokių priežasčių buvimo / nebuvimo informacijos šaltinis yra tik asmuo, atitinkantis AM sistemos reikalavimus, tačiau

nestudijuojantis AM sistemoje. Tai, kad socialinio AM matmens plėtotės pažangai vertinti reikia ne tik kiekybinių, bet ir kokybinių duomenų (būtinai duomenų šaltinis yra suinteresuotųjų apklausos), rodo koordinuoto socialinio AM matmens EAME kokybinių duomenų rinkimo poreikį.

Socialinio AM matmens EAME plėtotės pažangai vertinti teminėse Bolonijos proceso pažangos ataskaitose naudojami naują socialinio AM matmens sampratą atspindintys rodikliai praplečia informacinių socialinio AM matmens EAME aspektų sampratą – socialinio AM matmens EAME situacijai, pažangai EAME kuriančiose valstybėse vertinti naudojami ne tik atitinkami rodikliai bei jų turinį išreiškiantys duomenys. Socialinio AM matmens EAME situacijai atskirose valstybėse vertinti pasitelkiama ir informacija apie politiką, politines priemones, kuriomis siekiama socialinio AM matmens EAME pažangos.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

INTENSION (2012). *About Eurostudent. Intension* [žiūrėta 2012 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.eurostudent.eu/about/intentions>.

BERLYNO KOMUNIKATAS (2003). *Realising the European Higher Education Area*. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003 [žiūrėta 2012 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/t_bendradarbiavimas/docs/bp/Berlin%20communiqué.pdf.

BERGENO KOMUNIKATAS (2005). *The European Higher Education Area – Achieving the Goals*. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19–20 May 2005 [žiūrėta 2012 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/t_bendradarbiavimas/docs/bp/Bergen%20communiqué.pdf.

BFUG9 6D (2006). *BFUG9 6D: Progress Report for the BFUG 12-13 October, 2006* [žiūrėta 2012 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc>

[s&source=web&cd=2&ved=0CDYQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwebarchive.nationalarchives.gov.uk%2F20100202100457%2Fdcscf.gov.uk%2FLondonBologna%2Fuploads%2Fdocuments%2Fbfug9_6dsocdimwgpogrep.doc&ei=8nMyUeL0NsiL4ATXxoH4CQ&usq=AFQjCNGHvmbizRyV5VSTCxrGR9ItBDMZog&bvm=bv.43148975,d.bGE](http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDYQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwebarchive.nationalarchives.gov.uk%2F20100202100457%2Fdcscf.gov.uk%2FLondonBologna%2Fuploads%2Fdocuments%2Fbfug9_6dsocdimwgpogrep.doc&ei=8nMyUeL0NsiL4ATXxoH4CQ&usq=AFQjCNGHvmbizRyV5VSTCxrGR9ItBDMZog&bvm=bv.43148975,d.bGE).

BOLOGNA REPORT (2009). *Bologna Process Stocktaking Report 2009: Report from working groups appointed by the Bologna Follow-up Group to the Ministerial Conference in Leuven/Louvain-la-Neuve*/ Andrejs Rauhvargers, Cynthia Deane, Wilfried Pauwels [žiūrėta 2012 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: http://www.aic.lv/ace/ace_disk/2007_09/Leuven_conf/reports/Stocktaking_report_2009_FINAL.pdf.

CONDITIONS (2011). *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. Synopsis of indicators. Final report. Eurostudent IV 2008–2011*/ D. Orr, C. Gwosc, N. Netz. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag.

DOHERTY-DELMORME, D.; SHAKER, E. (2002). *Missing Pieces III: An Alternative Guide to Canadian Post-Secondary Education* [žiūrėta 2012 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.policyalternatives.ca/publications/reports/missing-pieces-iii>>.

EUROPOS TARYBA (2004). *Europos Taryba: nauja socialinės sanglaudos strategija* / Patvirtinta Europos Tarybos Ministrų komiteto posėdyje 2004 m. kovo 31 d. [žiūrėta 2012 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CC4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.socmin.lt%2Fget_file.php%3Ffile%3Dc29jL20vbV9maWxlcy93ZmlsZXMvZmlsZTEzMDEucGRmO1NhbmRyYXVnb3Mgc3RyYXRlZ2lqYS5wZGY7Ow%3D%3D&ei=PWMYUZuBOYPL4ASx3oHYAQ&usg=AFQjCNGr6uxlsOnrcOYkdXqS0cDBxbm6Zw&bvmb=bv.43148975,d.bGE>.

EUROSTUDENT (2007). *A central source of comparable data on the social dimension of higher education in Europe* [žiūrėta 2012 m. gruodžio 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ihep.org/assets/files/gcftp-files/a_central_source_of_comparable_data.pdf>.

HIGHER EDUCATION (2012). *The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report*. Brussels: Eurydice. 220 p. ISBN 978-92-9201-256-4.

HUISMAN, J.; STENSAKER, B.; KEHM, B. M. (2009). *Bologna, quo vadis? European Higher Education Area: Perspectives on a Moving Target*. Rotterdam/Boston/Taipei: SENSEpublishers. 323 p. ISBN 978-90-8790-713-6

JOINT DECLARATION (1999). *The Bologna Declaration of 19 June 1999*. Joint declaration of the European Ministers of Education [žiūrėta 2012 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/t_bendradarbiavimas/docs/bp/Bologna%20declaration.pdf>.

KEY ISSUES (2007). *Key issues for the European Higher Education Area – Social Dimension and Mobility Report from the Bologna Process Working Group on Social Dimension and Data on Mobility of Staff and Students in Participating Countries* [žiūrėta 2012 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/WGR2007/Socialdimensionandmobilityreport.pdf>>.

LABANAUSKAS, L.; TALJŪNAITĖ, M. (2010). Socialinė sanglauda kaip sociologinio pažinimo objektas. *Filosofija. Sociologija*, t. 21, nr. 2, p. 151–159.

LONDONO KOMUNIKATAS (2007). *Europos aukštojo mokslo erdvės link: atsakas į globalaus pasaulio iššūkius*: Europos ministrų, atsakingų už aukštąjį mokslą, susitikimo Londone 2007 m. gegužės 18 d. komunikatas [žiūrėta 2012 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/t_bendradarbiavimas/docs/bp/Londono%20komunikatas_Europos%20aukstojo%20mokslo%20erdves%20link.pdf>.

NUOSEKLI SISTEMA (2007). *Nuosekli Lisabonos uždavinių vykdymo švietimo ir mokymo srityje pažangos rodiklių ir lyginamųjų standartų sistema*: ES komisijos komunikatas [žiūrėta 2012 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0061:FIN:LT:PDF>>

PRAHOS KOMUNIKATAS (2001). *Towards the European higher education area*. Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of higher education in Prague on May 19th 2001 [žiūrėta 2012 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/t_bendradarbiavimas/docs/bp/Prague%20communiqué.pdf>.

SORBONOS DEKLARACIJA (1998). *Sorbonne Joint Declaration*: Joint declaration on harmonisation of the architecture of the European higher education system. by the four Ministers in charge for France, Germany, Italy and the United Kingdom. Paris, the Sorbonne, May 25 1998 [žiūrėta 2012 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/t_bendradarbiavimas/docs/bp/Sorbonne_Declaration.pdf>.

TARYBOS IŠVADOS (2009). *Tarybos išvados 2009 m. gegužės 12 d. dėl Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginės programos (ET 2020)* [žiūrėta 2012 m. gruodžio 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:119:0002:01:LT:HTML>>.

TARYBOS IŠVADOS (2011). *Tarybos išvados dėl besimokančiųjų judumo lyginamojo standarto*: 2011/C 372/08 [žiūrėta 2012 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:372:0031:0035:LT:PDF>>.

INFORMATION ASPECTS OF THE SOCIAL DIMENSION OF HIGHER EDUCATION IN THE EUROPEAN HIGHER EDUCATION AREA

Marija Stonkienė

S u m m a r y

This paper deals with the informational aspects of ensuring the social development of higher education – the strategic objective in creating the European higher education area. The importance of the informational aspects of social dimension in higher education is indicated by the fact that the EU education and training policy is based on the open method of coordination.

Informational aspects of the social dimension of higher education are examined by performing an

analysis of the EU documents on policy strategy, the Bologna Process documents, and the Bologna process progress report. The investigation has revealed a growing emphasis on the informational aspects of the social dimension of higher education, which is caused by the lack of respective information, the shortage of national data and non-comparability problems. In the analysis of the Bologna process report, the paper notes an expanding reach of the informational aspects of the social dimension of higher education.